

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГАВРИЛЮК ІННА ЛЕОНІДІВНА

УДК 070.41

**ОБРАЗНІ МІКРОСИСТЕМИ В ЖУРНАЛІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ:
СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Спеціальність 27.00.04 – теорія та історія журналістики

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Запоріжжя – 2008

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі масової та міжнародної комунікації факультету систем і засобів масової комунікації Дніпропетровського національного університету.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Буряк Володимир Дмитрович,
Класичний приватний університет,
директор Інституту журналістики і масової
комунікації.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Александров Олександр Васильович,
Одеський національний університет
ім. І. І. Мечникова,
завідувач кафедри журналістики;

кандидат філологічних наук, доцент
Артамонова Інеса Михайлівна,
Донецький національний університет,
завідувач кафедри журналістики.

Захист відбудеться “20” жовтня 2008 року о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.05 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м.Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м.Запоріжжя, вул.. Жуковського, 70-б.

Автореферат розісланий “19” вересня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Г. Пономаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна українська журналістика проходить етап поглиблення, удосконалення стандартів фахової діяльності, тому проблема ефективного використання образних мікросистем (тропи, деталь) як засобів підвищення якості журналістського матеріалу, їх функцій є актуальною.

Концепція художності публіцистичної свідомості є, на наш погляд, найбільш інтегрованою, комплексно умотивованою, бо ґрунтується на основі синтезу наукових досліджень теоретиків літературознавства та журналістикознавства, що характерно для сучасної теорії журналістики, яка повсякчас трансформує досягнення суміжних наук. Дослідження образних мікросистем журналістського тексту передбачає ґрунтовне вивчення особливостей функціонування виражальних засобів у структурі текстотворчої діяльності загалом і журналістики зокрема.

У теорії журналістики такі художні засоби, як тропи, деталь, осмислюються як найелементарніші образи. Під образними мікросистемами розуміємо найдрібніші художні елементи тексту, які “працюють” на цілісну систему інформаційного вираження і є невід’ємною ланкою загальної системи – тексту. Синонімами до парадигми “образні мікросистеми” можуть бути такі загальноновживані терміни, як мікрообрази, мікрообразні засоби, образні мікроформи тощо.

Питання про можливість, доцільність, роль і функціональні особливості образності в системі жанрів публіцистичної свідомості, навколо яких у II пол. ХХ століття велися численні дискусії, так і залишаються малодослідженими. У журналістикознавчій методології переважає вибіркового підхід до аналізу таких мікрообразних компонентів, як деталь та тропи. Водночас розгляд будь-якого компонента тексту потребує конструктивного аналізу, оскільки найголовнішим принципом оформлення тексту є принцип системності.

Проблема аналізу тексту як цілісної системи, виявлення його сутності через окремі складові є однією з найактуальніших, найгостріших як у літературознавстві, так і журналістикознавстві. Теоретичну розробку художньої системи журналістського тексту як цілісності взаємозв’язаних і взаємозумовлених елементів репрезентовано у працях українських та зарубіжних науковців – І.Артамоної, Т.Беневоленської, В.Буряка, Р.Бухарцева, В.Владимирова, В.Галич, В.Горохова, В.Здоровеги, Л.Кайди, М.Кіма, Г.Колосова, О.Кузнецової, Ю.Лазебника, Г.Лазутіної, В.Лизанчука, Л.Майданової, А.Мамалиги, І.Михайлина, Д.Прилюка, Є.Проніна, Є.Прохорова, В.Різуна, В.Святовця, Р.Слободянюк, С.Сметаніної, М.Стюфляєвої, В.Ученової, В.Цвіка, М.Черепанова, О.Чернікової, Б.Чернякова, В.Шкляра, М.Шостак та ін. Проте потребує уточнення, окремого аналізу характер використання виражальних засобів у журналістському матеріалі, зокрема частотність та функціональність образних мікросистем у жанровій парадигмі журналістики. Теорія функціонування художньої системи журналістського тексту перебуває у стадії формування. Здебільшого уявлення

про текст як цілісну систему отримуємо із теоретико-практичних літературознавчих студій.

Отже, вибір теми дисертаційного дослідження зумовлений її актуальністю, вмотивований потребою розуміння та створення журналістського тексту як цілісної системи, одним із основних і значущих складників якої є образні мікросистеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження має безпосередній зв'язок з науковими розробками факультету систем та засобів масової комунікації Дніпропетровського національного університету. Тема дисертації є складовою частиною комплексної наукової теми “Сучасний стан теорії та практики масової комунікації в Україні та за її межами” № ФСЗМК-36-04, затвердженої вченою радою факультету (протокол № 4 від 28.11.2003).

Мета роботи полягає у встановленні специфіки функціонування образних мікросистем у жанровій структурі української журналістики на основі врахування особливостей відображення дійсності в журналістському тексті.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

- узагальнити погляди науковців на природу та еволюцію образного відображення у текстотворчій діяльності;
- окреслити вклад журналістикознавців у виявленні соціального, психологічного, гносеологічного й філологічного аспектів журналістики;
- систематизувати типові прояви образного відображення на основі аналізу текстів інформаційної, аналітичної та художньо-публіцистичної жанрових груп;
- дослідити систему закономірностей та специфіку функціонування образних мікросистем у журналістському тексті;
- охарактеризувати функції образних мікросистем у журналістському тексті;
- розробити концепцію диференційованого підходу щодо визначення художньої системи журналістських жанрів;
- визначити ефективність використання образних мікросистем як важливого чинника комунікативного процесу.

Об'єктом дослідження виступають газетні тексти інформаційної, аналітичної та художньо-публіцистичної жанрових груп у сучасній пресі за період 2004 – 2006 рр. Вибір цього періоду зумовлений потребою з'ясувати роль мікрообразних систем як феномена сучасного виражального дискурсу, як системи сугестивного впливу в сучасному хронотопі. Дослідження проводилося методом довільної вибірки із матеріалів друкованих україномовних видань України: газет “Високий Замок”, “Голос України”, “Дзеркало тижня”, “День”, “Літературна Україна”, “Молодь України”, “Поступ”, “Сільські вісті”, “Товариш”, “Україна молода”, “Урядовий кур'єр”, які різні за місцем видання, розповсюдження, формою власності, політичним напрямом, періодичністю тощо. Вибір об'єкта дослідження зумовлений тим, що газета – найбільш поширений вид інформації, який характеризується усталеною, традиційною формою відображення. До аналізу було залучено понад 350 текстів загальним обсягом близько 70 ум. арк.

Предметом дослідження стали образні мікросистеми в різних жанрових групах журналістських текстів.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стало широке коло журналістикознавчих праць (Т.Беневоленська, В.Буряк, Р.Бухарцев, В.Владимиров, В.Галич, В.Горохов, С.Гуревич, Є.Журбіна, В.Здорова, Л.Кайда, М.Кім, Г.Колосов, С.Корконосенко, О.Кузнецова, Ю.Лазебник, Г.Лазутіна, В.Лизанчук, Л.Майданова, А.Мамалига, І.Михайлин, А.Москаленко, О.Нерух, М.Подольн, Д.Прилюк, Є.Пронін, Є.Прохоров, В.Різун, В.Святовець, М.Скуленко, Р.Слободянюк, М.Стюфляєва, В.Ученова, О.Тертичний, В.Цвік, М.Черепанов, О.Чернікова, В.Шкляр, М.Шостак та ін.). Науковий аналіз образних мікроформ інформаційного відображення факту передбачав розгляд проблеми в контексті філософського, психологічного, культурологічного та літературознавчого висвітлення. У дисертації використані праці теоретико-літературознавчого змісту (С.Аверинцев, С.Бандура, М.Бахтін, О.Веселовський, П.Волинський, Г.Гачев, М.Гіршман, В.Жирмунський, В.Кожин, М.Коцюбинська, Д.Ліхачов, Ю.Лотман, Г.Поспелов, О.Потебня, Б.Томашевський, Л.Тимофєєв, Ю.Тинянов, К.Фролова, В.Халізев та ін.), філософського спрямування (Д.Говорун, Я.Голосовкер, М.Каган, Е.Кассієр, Ф.Кесседі, М.Маковський, Д.Трунов, С.Шабоук та ін.).

У процесі дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи, серед них: індукції, дедукції, порівняльно-історичний, генетичний, контент-аналізу, системно-структурний та системно-функціональний.

Метод індукції дозволив узагальнити результати дослідження; дедукції – підтвердити загальновизнані концепції щодо іманентності образності в публіцистичній свідомості конкретними фактами; системно-структурний – визначити місце та роль образних мікросистем у цілісній структурі тексту та отримати емпіричні знання про об'єкт дослідження; системно-функціональний – теоретично обґрунтувати взаємодію образних мікросистем із макросистемними елементами журналістського тексту; контент-аналізу – узагальнити частоту використання образних мікросистем у журналістських жанрах та концептуальне призначення вищезазначених елементів у структурі журналістських текстів. На окремих етапах роботи застосовувалися порівняльно-історичний та генетичний методи, що дозволили визначити генезис й еволюцію образних мікросистем. Використані у дисертації методи дослідження сприяли розумінню ролі, функціонального призначення, специфіки образних мікросистем, що формують журналістський текст як динамічну цілісність.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше:*

- системно досліджено роль і місце образних мікросистем у контексті жанрології сучасної української преси, що дозволило з'ясувати ефективність їх використання для реалізації функцій журналістики;
- визначено загальні закономірності функціонування образних мікросистем у текстах різних журналістських жанрів;

- узагальнено культурологічні, літературознавчі та журналістичні підходи до формування моделі образного відображення дійсності, а також теоретико-практичний матеріал щодо специфіки функціонування мікробразних структур у міфологічній, художній та публіцистичній свідомостях;

удосконалено:

- науково-методичні підходи аналізу структури журналістського тексту в межах поезики;

- розуміння образних мікросистем як основних складників жанротворчої діяльності;

набуло подальшого розвитку:

- концепція родової спадковості публіцистичного й художнього текстів;

- систематизація основних закономірностей творення образності в журналістиці.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що воно може бути використане для викладання теоретичних і практичних курсів журналістичного факультету (“Теорії журналістики”, “Теорії і методики журналістської творчості”, “Теорії твору і тексту”, “Аналітичної журналістики”, “Художньо-публіцистичної журналістики”), вироблення рекомендацій щодо оптимізації журналістських матеріалів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, публікації, в яких викладено основні положення роботи, виконані здобувачем самостійно.

Апробація роботи. Результати дослідження були оприлюднені на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська періодика: історія і сучасність” (Львів, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції “Масова комунікація в Україні та інформаційний виклик XXI століття” (Дніпропетровськ, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції “Текст як засіб комунікації” (Київ, 2006); Всеукраїнській науковій конференції “Актуальні проблеми регіональних засобів масової комунікації” (Запоріжжя, 2006); Міжнародній науковій конференції з питань журналістики, комунікативних технологій і медіаосвіти “Сучасний інформаційний простір: журналістика і медіаосвіта” (Алушта, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції “Масова комунікація в Україні та глобальні тенденції розвитку сучасного інформаційного простору” (Дніпропетровськ, 2007); науково-теоретичній конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету Сумського державного університету (Суми, 2008).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (282 позиції) та додатка. Обсяг основного тексту – 181 сторінка. Загальний обсяг роботи – 206 сторінок. 236 сторінок становить додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, мету, завдання, наукову новизну, практичне значення, визначено об'єкт, предмет, методологічну основу і методи дослідження, подано дані про апробацію отриманих результатів.

У **першому розділі** – **“Проблема генезису та еволюції образних систем у журналістикознавстві та літературознавстві”** – аналізуються загальнотеоретичні та галузеві підходи до вивчення особливостей формування художньої системи тексту в широкому теоретичному контексті. Співмірність художньої літератури та журналістики як об'єктів для вивчення виражальних засобів є умовою для порівняння різних типів відображення дійсності в тексті, отже, необхідними аспектами дослідження виступають власне образне відображення та художні системи різних типів відображення, що виявляються у традиційних типах текстів. Особливу увагу в розділі присвячено врахуванню функцій журналістського тексту з позиції використання в ньому образних мікросистем. Широка палітра жанрів журналістики, спрямованість на об'єктивне відображення дійсності породжують особливі вимоги до використання виражальних засобів. Вивчення особливостей актуалізації образних мікросистем у журналістських жанрах передбачає встановлення теоретичної основи відображення дійсності, зокрема художніх систем для різних типів такого відображення.

У першому підрозділі – **“Образне відображення як домінанта свідомісної еволюції”** – узагальнюються погляди науковців на природу та еволюцію образного відображення у текстотвірчій діяльності. Особлива увага звертається на класифікацію типів творчої свідомості – міфологічної, художньої та публіцистичної. Аналізуються характерні для кожного типу способи відображення дійсності, виявляється спільна основа – образне відображення. Підсумком аналізу наукових підходів став висновок про необхідність встановлення особливостей формування художніх систем для різних типів свідомості з метою екстраполювання отриманих результатів на окремі журналістські матеріали.

У другому підрозділі – **“Художня система міфологічної свідомості”** – докладно аналізуються досягнення сучасної наукової думки щодо особливостей міфологічного (безапеляційного) відображення дійсності в практиці інформаційної діяльності, аспекти інтерпретації інформаційних моделей дійсності на засадах колективного мислення, значення цього типу усвідомлення довколишнього світу як архетипної моделі інших форм відображення. У роботі доводиться, що визначальним конструктором міфологічного мислення є образне відображення інформації на неусвідомленому рівні.

Художня системність міфологічної свідомості – поняття умовне, адже цей тип свідомісного освоєння дійсності не володіє аналізом і синтезом. Головними компонентами художньої системи міфосвідомості є образні мікрозасоби, тому міфологічні тексти – це суцільний інакомовний образ.

Поетика міфосвідомості відзначається сталістю, традиційністю, стандартністю. Дифузійні форми (метафоричні епітети, метафори-порівняння тощо) майже не притаманні системі міфологічних текстів; образні мікросистеми не характеризуються розгорнутістю, глибоким психологізмом.

Роль деталі на початкових етапах функціонування міфосвідомості пояснюється глибоким інформаційним спрямуванням. Елементи деталізації позначені передусім використанням подробиць як основного фактологічного тла; деталь, що репрезентує динаміку мислення, не характерна для образної системи міфологічної свідомості.

У третьому підрозділі – **“Виразальна система художньої свідомості”** – на основі сучасної літературознавчої думки розглядаються становлення й атрибутивні ознаки художньої свідомості, особливості виразальної системи цього типу освоєння дійсності.

Доводиться, що високий рівень суб’єктивної оцінки дає підстави говорити про художню свідомість як тип освоєння дійсності, яка свої здобутки спрямовує на неодноразовість сприйняття, виводить їх на світовий інформаційний простір споживання.

Теоретики літератури давно порушили проблему цілісності й системності художніх текстів. Художній текст трактується ними як найвища форма структурної організації, що спрямована у процесі комунікації на естетично-прагматичний вплив.

Спираючись на літературознавчу класифікацію (структуризацію) образного ряду, в основу якої покладена концепція ланцюгового розгортання категорії “образ”, головною ланкою, основою образності визначено образні мікросистеми. Важливе значення для досягнення з’ясування специфіки функціонування образних мікросистем у журналістському тексті має виділення образу-деталі як мікросистеми, на основі якої постає фабула, що синтезує міні-інформативне (образно-детальне) тло твору, утворюючи своєрідні образи-події, образи-сюжети. Найвищий рівень образного вираження інформації – образи долі, світу – утворюється внаслідок взаємодії образів-інформаторів попередньої системної групи – характерів, обставин. Як складне ієрархічне утворення, така образна система підпорядковує і вбирає в себе найбільшу кількість інформації предметної реальності і переростає у позапредметне буття, виявляючи при цьому концептуальність бачення автора.

У четвертому підрозділі – **“Художня система публіцистичної свідомості”** – відстежуються генезис та функціональні особливості художньої системи публіцистичної свідомості, окреслено вклад українських та зарубіжних науковців у виявленні соціального, психологічного, гносеологічного й філологічного аспектів публіцистики. Зважаючи на відсутність чіткого термінологічного визначення публіцистичної свідомості, у роботі запропонована така робоча дефініція: публіцистична свідомість – система сприйняття інформації, що базується виключно на реальному відображенні фактів і вимагає таких засобів, за допомогою яких можна максимально точно передати соціальну важливість цієї інформації і водночас сугестувати її. Виділення журналістського, інакше – фактичного образу як специфічної,

інтегративної форми відображення, яка виникає в результаті виявлення спостережень, думок і почуттів журналіста щодо пізнання ним соціально значущої інформації, дало підстави стверджувати, що журналістський текст реалізує дихотомічну модель відображення дійсності, згідно з якою образність виникає на фактологічній основі й формується внаслідок її структурування в конкретному тексті. Саме інформаційна складова, факти у всій повноті їхніх характеристик, відображених у вимогах професійної діяльності, є основою для образного освоєння реальності журналістом.

Осмислюючи погляди теоретиків журналістики на поетичну структуру журналістського тексту, у дисертації доводиться, що схеми, якими користуються для аналізу образної системи публіцистична й художня свідомості, ідентичні, оскільки це два мисленнєві акти, які є складниками такої загальної категорії, як творча свідомість, водночас публіцистична свідомість використовує складники цієї системи локальніше.

Узагальнивши досягнення журналістикознавців щодо особливостей функціонування образних мікросистем у журналістських текстах, у роботі доводиться, що шляхи творення й функціональні особливості цих засобів у журналістських текстах ідентичні способам їх реалізації у художній свідомості, натомість творення й функціональне призначення цілісних, самостійних образів у цих системах різні. Наголошується, що журналістикознавство поки що має поодинокі, несистематичні концептуальні точки зору на особливості функціонування образних мікросистем у жанровій парадигмі журналістських текстів.

У другому розділі – **“Образні мікросистеми в жанровій парадигмі журналістських текстів”** – з’ясовано функції, типовий прояв образних мікросистем у сучасній газетній журналістиці. У цьому ракурсі аналізуються тексти всіх жанрових груп, які традиційно виділяються в теорії журналістики: інформаційної, аналітичної та художньо-публіцистичної. За умови суттєвих відмінностей у використанні образних мікросистем аналізуються різновиди окремих жанрів. Аналіз проведено за “трирівневою системою” побудови композиції¹, що дало можливість чітко фіксувати образне “наповнення” різних жанрових груп. Результати дослідження наочно продемонстровано в додатках.

З’ясовано: від того, яку силу вираження отримують образні мікросистеми, залежить рівень композиційного мислення. До першого рівня віднесений увесь спектр тропів, деталь (початкові елементи); до другого – психологічну деталь, наскрізний образ; до третього – психологізм (психологічний аналіз), сугестивізм, поліфонізм, континуумність, суб’єктивізацію факту, інтелектуальну модульність, діапазон естетичного вираження факту (цей рівень не можна матеріалізувати як два попередніх; по суті, це рівень роботи мікроскладових елементів на концепцію тексту загалом).

У першому підрозділі – **“Образні мікросистеми в інформаційній жанровій групі”** – на основі аналізу текстів інформаційних жанрів (замітка, звіт,

¹ Буряк В. Д. Поетика інформаційно-художньої свідомості (Еволюція форм і методів вираження інформації (факту) в контексті інтелектуалізації творчої свідомості) : моногр. / Буряк В. Д. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2001. – 392 с.

репортаж, інтерв'ю) виявлено образні мікросистеми, які активно використовуються цією жанровою групою, встановлено їхнє значення відповідно до жанрових вимог та повноти інформування.

З'ясовано, що для замітки характерні незначна концентрація образних засобів та сила виражального ефекту. Водночас доводиться, що сучасний стан розвитку цього жанру засвідчує: замітка не лише уникає засобів емоційно-експресивного навантаження, а інтенсивно користується ними.

Значна частина проаналізованих публікацій взагалі відзначається констатаційним рівнем відображення без використання образної форми навіть на мінімальному рівні (це стосується такого жанрового різновиду, як хронікальна замітка). Відсутність образної системи не позбавляє тексти цієї групи системного мислення, хоча послаблює концепцію: якщо тему в хронікальній замітці визначити досить легко, то ідея окреслюється нечітко, неоднозначно. Така особливість ідейного декодування свідчить не про поліваріативність інформаційного вираження, а відсутність чітко окресленого суб'єктивного початку, що унеможлиблює інваріативне прочитання інформації.

Образна система в замітці зазвичай представлена епітетами, частково – метафорою, порівнянням, метонімією. В емоційно-естетичному плані ці образні мікроформи репрезентують початкову форму індивідуалізації ознаки (глибоко інтелектуальні конструкції – більше виняток у системі замітки, ніж традиційна форма). Для цього жанру характерні й елементи конкретно-емоційного сприйняття – деталі (початкові елементи).

Поглиблення образного “наповнення” фіксуємо в полемічній та критичній замітці. Інтеграція авторського мислення у бік інтелектуально-образного насичення інформації свідчить про розширення жанрових меж цих різновидів.

Низький ступінь концептуального мислення зафіксовано в інформаційному звіті. Образні мікросистеми в цьому жанровому різновиді зазвичай представлені епітетами, відсутні образні деталі.

Посилення ролі образних мікроелементів представлено в розгорнутому та тематичному звіті, інформаційному та аналітичному репортажі, інтерв'ю.

З'ясовано, що найбільшим розмаїттям мікрообразних елементів з-поміж інформаційних жанрів характеризується репортаж (особливо аналітичний різновид). У репортажі з'являється розгорнена система епітетів, досить яскраві метафори, порівняння, а також гіпербола, катахреза, дисфемізм тощо, поглиблено деталізоване мислення. Потужний образний аспект свідчить про розширення жанрових канонів репортажу, а також спростовує уявлення про чіткі, ортодоксальні канони, встановлені для інформаційної жанрової групи. Зазначається, що використання образних елементів у репортажі хоча й виходить за узвичаєні межі, все ж сприяє реалізації ключових функцій журналістики, зокрема інформування.

Своєрідну поетику, відсутність чітких жанрових канонів на рівні образних мікросистем має жанр інтерв'ю. Ступінь експресивності залежить від нестандартності, оригінальності мислення героя (провідна роль) та автора, а також зумовлений різновидом самого інтерв'ю – чи це інтерв'ю-монолог, чи інформація із прес-конференції, чи інтерв'ю-діалог, інтерв'ю-полілог (бесіда за

круглим столом), інтерв'ю-анкета, інтерв'ю-портрет тощо. Образна система в інтерв'ю представлена як незначною кількістю мінімальних образних засобів, так і потужним рівнем “наповнення”. Загалом в інтерв'ю майже відсутній процес синтезування образних мікроелементів як найвищий стан-реакція інтелектуального мислення. Для цього жанру характерна образна деталь. Йдеться про інтерв'ю-портрет, в якому деталь є присутнім елементом створення макрообразної характеристики (психологічний аналіз на рівні системи “герой”). Це сприяє тому, що інтерв'ю-портрет найбільш наближений до вищого ступеня емоційно-образного композиційного вираження, переростає жанрові межі й інтегрує до групи жанрів, де пріоритетну позицію має образна модель створення інформації (художньо-публіцистичної групи).

У другому підрозділі – **“Образні мікросистеми в аналітичній жанровій групі”** – окреслено особливості функціонування образних мікросистем у композиційній системі аналітичних жанрів – кореспонденції, статті, огляді, коментарі, рецензії.

Доведено, що образні мікросистеми в аналітичній групі мають неоднорідний характер вживаності. Активізовано досить широку палітру мікрообразних засобів. З'являються яскраві метафори, епітети, порівняння, симфора, гіпербола, літота тощо. Образна деталь наближається до психологічної, проте не сягає найвищого рівня осмислення інформації. Відбувається часткове синтезування образних мікросистемних одиниць (образна дифузія).

У цілому аналітична жанрова група має виразний рівень композиційно-сюжетного вираження. Сюжет здебільшого розгортається поза образними мікросистемами, він незалежний від них, проте “живиться” експресивністю цих зображально-виражальних засобів.

Посилення виражальних можливостей образних мікросистем сприяє переформатуванню системи в бік інтелектуалізації мислення, а отже, частковому наближенню до творчої форми відображення.

У третьому підрозділі – **“Образні мікросистеми в художньо-публіцистичній жанровій групі”** – досліджуються особливості поетичної структури художньо-публіцистичної групи, яка умовно, за об'єктом вираження, поділяється на жанри портретування (портретний нарис, портретне есе, портретний фейлетон, портретна замальовка), проблемні жанри (проблемний нарис, проблемне есе, проблемний фейлетон, проблемна замальовка) та жанр памфлету.

Доведено, що художньо-публіцистичним жанрам характерна яскрава поліфонія. Високий рівень сугестивного впливу, образної дифузії на рівні образних мікросистем спричиняють багатоваріативність сприйняття тексту. На поліфонічному рівні композиції реалізується світоглядне багатоголосся образів-персонажів, авторських інтенцій. За сприяння мікрообразного навантаження зростає роль сюжету. Динамізуючи інформаційний горизонт, кожна із мікрообразних структур дає поштовх до сюжетного розгортання (утворюють подієво-чуттєвий каркас). Нанизані елементарні сюжетні одиниці дають епізод, об'єднання епізодів – сюжетну канву, тобто у синтезі образні мікросистеми поліфонізують сюжет. Особливо впливають на оригінальність сюжету

мікрообрази в есе. За силою виражального ефекту художньо-публіцистична група має чіткі ознаки концептуальності. Образні мікросистеми в цій жанровій групі – не випадкові, а завідомо запрограмовані елементи. Таким чином, естетичність – обов'язкова жанроформуюча складова художньо-публіцистичної групи.

У третьому розділі – **“Специфіка функціонування образних мікросистем у журналістському тексті”** – осмислено роль образних мікросистем у реалізації функцій журналістики – формуванні адекватної, соціально значущої моделі інформування – та особливості використання окремих виражальних елементів у журналістських жанрах, що дало можливість окреслити загальні риси моделі використання досліджуваних мікрзасобів з огляду на жанрову специфіку та функціональне спрямування журналістики як виду суспільної діяльності.

У першому підрозділі – **“Специфіка образної деталі в журналістському тексті”** – з'ясовано функціональний потенціал образної деталі, який полягає в інформаційному моделюванні дійсності та формуванні емоційно-психологічного вираження відображеного змісту.

Наголошується, що образна деталь не є репрезентативною образною моделлю усіх журналістських жанрів. Її реалізація найбільше можлива в тих жанрах, де поглиблюється психологізація відображеної інформації на рівні систем “автор” та “герой”. Образна деталь, яка не виступає як підсистемний компонент категорії “герой”, має знижений поріг образності (емоційно-естетичного навантаження). Вона являє собою перехідний етап від реально протокольованої дійсності до її естетичної моделі. Проаналізувавши та систематизувавши дібраний матеріал, дисертантка дійшла висновку щодо необхідності розмежування психічної і психологічної деталей.

Зауважується, що саме на рівні образної деталі можна простежити ті еволюційні зміни в жанрово-композиційній структурі, які відбуваються в сучасному мас-медійному процесі. Поява потужних за емоційно-естетичним осмисленням елементів у тих жанрових групах, в яких априорі неможлива образність (інформаційна та аналітична жанрові групи), засвідчує поглиблення процесу гібридизації жанрів.

Значна увага приділена виокремленню видів деталей, що активно використовуються в журналістських матеріалах.

Важливим аспектом дослідження стало виявлення функціонального поля образної деталі. На основі аналізу суттєвого пласту журналістських матеріалів з'ясовано, що деталь є ефективним, дієвим засобом формування актуалізованих у сучасному мас-медійному процесі функцій інформування, соціалізації, артикуляції тощо. Функціональний потенціал деталі полягає також у формуванні естетичного вираження відображеного змісту (ця особливість характерна для художньо-публіцистичної жанрової групи). Наголошується, що необхідною вимогою введення цієї образної мікросистеми в текст є її соціальна значущість та повнота й об'єктивність дійсності. Фактично, деталь виступає акцентом, спеціально спрямованим на загострення уваги читача, тому

неупередженість, фаховість журналіста – важлива умова при використанні цього виражального засобу.

У другому підрозділі – **“Специфіка образних мікросистем-тропів у системі журналістського тексту”** – осмислено роль образних мікросистем-тропів у реалізації функцій журналістики та проаналізовано особливості їх використання у текстах різних жанрів з огляду на отримані результати практичних досліджень, здійснено спробу розв’язати проблему внутрішньосистемного відношення між деталлю та тропами.

Образні мікросистеми-тропи представлені в журналістиці всіма типологічними групами, проте рівень “наповнення” образними мікросистемами-тропами залежить від жанрових особливостей матеріалу, який вимагає відповідно до власних специфічних ознак певних елементів актуалізації інформації як на логічно-фактологічному, так і на образному рівнях.

У системі інформаційних та аналітичних (частково) жанрів образні мікросистеми-тропи в основному виконують соціально-оцінну функцію. Це здебільшого неглибокі за інтелектуальним та емоційно-експресивним наповненням конструкції. Реципієнт в основному знайомий із цими мікрообразними елементами, вони досить доступні для нього, зрозумілі, а тому й не зумовлюють значного сугестивного ефекту. У художньо-публіцистичній групі образні мікросистеми-тропи “переростають” функцію подання соціально-оцінної інформації й отримують здатність до естетичного моделювання дійсності. Виразальні можливості образних мікросистем-тропів посилює макрообразний контекст, тому поглиблюється дискурсивно-концептуальний процес. Образні мікросистеми стають актуалізовано-інтегрованими елементами, від яких залежить органіка (цілісність, повнота) загальної системи. У системі художньо-публіцистичної групи виразальність образних мікросистем-тропів зазнає еволюційних змін – стає оригінальнішою, емоційно та естетично наснаженішою. Там, де наявний наскрізний образ (образ автора, героя), не припустиме механічне (стандартизоване) відображення. Образні мікросистеми-тропи в художньо-публіцистичних жанрах є не просто текстуальними, а глибоко контекстуальними, навіть підтекстуальними елементами.

На основі аналізу використання образних мікросистем-тропів у журналістських матеріалах доведено, що ці елементи не є власне деталлю, а лише засобами формування цієї категорії, її інформаційно-фонованою частиною. Тропи, зважаючи на інформаційну значущість, кваліфіковано як подробиці – варіативну форму деталі. У сучасній інформаційній парадигмі подробиці можуть існувати й поза деталями, а також можуть посилювати деталі, тобто бути загальним тлом до вираження інформації у вигляді деталізованого мислення, і власне організовувати деталі, виступати їх складовою частиною.

У третьому підрозділі – **“Образні мікросистеми в загальній образній системі журналістського тексту”** – узагальнюється роль образних мікросистем у творенні образних елементів вищого рангу. Встановлено, що в

системах інформаційної та аналітичної жанрових груп образні мікросистеми функціонують здебільшого як автономні одиниці образного мислення. Системність (на образному рівні) найширше представлена в художньо-публіцистичній жанровій групі. Ця особливість пояснюється появою у цій групі непритаманної для інформаційних та аналітичних жанрів системи “герой”, яка автоматично передбачає розширення спектра виражально-зображальних засобів, що прямо чи опосередковано спрямовані на її структурування. Однак функціонування мікрообразів в образній системі художньо-публіцистичної групи має певні особливості: не завжди образна система отримує послідовно згорнутий характер.

У **висновках** узагальнено результати проведеного дослідження і викладено основні положення дисертації.

Рівень генерації та роль образних мікросистем неоднакова в різних жанрових групах журналістських текстів. Їх використання залежить від призначення, функцій, вимог, норм жанрів та етичних принципів журналістики.

Образне мислення в системі журналістського тексту є ситуативною системою.

Художня система інформаційної групи представлена винятково мікрообразами, як тропами, так і деталями. Образні мікросистеми на рівні тропів мають знижене образне мислення, рідко з’являються мікроконструкції високого інформаційно-образного гатунку. Спорадично (окрім репортажу та інтерв’ю-портрета) використовується деталь, оскільки, виражаючи авторський суб’єктивізм, виводить інформаційне повідомлення за жанрові межі.

Образні мікросистеми в цій жанровій групі не репрезентують глибокого проникнення у психологічні процеси, не спрямовують інформацію на пізнання онтологічної сутності буття; це лише окремі суб’єктивні акценти. Вони не виступають основними актуалізаторами композиційно-сюжетного та ідейно-тематичного аспектів, функціонують як допоміжні, а не визначальні засоби архітекtonіки тексту.

Функціонування образних мікросистем в інформаційній групі засвідчує незворотний процес “розоб’єктивізації” інформації, хоча естетичність у цій групі є маловираженою, другорядною. Використання образних елементів в інформаційних жанрах зумовлене реалізацією ключових функцій журналістики, зокрема інформування.

В аналітичній жанровій групі активізовано, у порівнянні з інформаційними жанрами, ширшу палітру мікрообразних засобів (з’являються яскраві метафори, епітети, порівняння тощо, потужно представлена деталь). Водночас образні мікросистеми мають неоднорідний характер вживаності в окремих жанрах. Складна організаційна структура на образному рівні характерна для рецензії, частково – статті, коментаря, огляду. Такі жанрові різновиди, як коментар-довідка, огляд преси, тяжіють до інформаційної групи. За ступенем образного “насичення” розрізняються інформаційна та аналітична кореспонденція.

Процес монтування образних мікросистем в аналітичних текстах відходить від притаманного для інформаційної групи послідовного розгортання матеріалу та набирає інтелектуальної форми. Відбувається часткове синтезування

образних мікросистемних одиниць (образна дифузія). Слабкість образної дифузії у контексті аналітичних жанрів не надає інформації багаторівневості асоціативного сприйняття, що притаманно для художньо-публіцистичних жанрів. Потужний арсенал мікропоетикальних засобів, ступінь емоційно-естетичної насиченості в аналітичних текстах свідчить про посилення суб'єктивізації інформації, а отже, концептуального вираження (якість свідомісної інтерпретації інформації). Водночас образна система, як це спостерігається в художньо-публіцистичних жанрах, не сягає рівня цілісності, не отримує естетично-художню цінність. Образні мікросистеми працюють на узагальнення авторських інтенцій, а не художню типізацію.

Образні мікросистеми в художньо-публіцистичних жанрах створюють досить яскраву, оригінальну поетику. Для цієї групи характерний процес синтезування образних мікросистем у складні дифузійні одиниці. Образні мікросистеми в художньо-публіцистичній групі є засобами антиципації: складаючись послідовно, дають попередньо цілісне розуміння образу. Композиція виявляє себе універсально – реалізується як на мікро-, так і на макрорівні образного вираження, відрізняється різноманітністю засобів побудови. Інтеграція образних мікросистем в макрообразні категорії вимагає монтажного компонування. Монтажне мислення в цій групі має багаторівневу форму, це інтелектуальний монтаж. Сюжетне вираження наближене до високого рівня. Сюжет неначе “розчиняється” в образному потоці, становить осмисленість світу як цілого, що реалізується опосередковано – через зміну відношень між елементами.

Образна система в художньо-публіцистичних жанрах досить окреслена, досконала. Образні мікросистеми свідчать про посилення ролі образного мислення в художньо-публіцистичній групі, виведення його як стильової ознаки.

В інформаційній та аналітичній жанрових групах деталь є одноплановою, одновимірною, не місткою як в інформаційному, так і естетичному плані, вона детермінована хронотопом (відображає лише сьогоднішнє або ж найближчий до сьогоднішнього час). Це одиничний образний елемент, або ж початкова форма деталізації (деталь-першообраз, психічна деталь). У загальній системі вищезазначених жанрових груп деталь має репродуктивний характер відображення, тобто це образність, що властива почуттєво-побутовому сприйняттю. Така деталь не спрямована на психологічну характеристику, обмежується констатацією відображених фактів. Вона становить автономну предметно-емоційну частину й не інтегрує у вищі макрообразні рівні.

У системі художньо-публіцистичної групи деталь містка, об'ємна за смисловим та емоційно-психологічним рівнем (обираються лише суттєві пласти, найважливіші риси тощо), вона часто “переростає буденний” хронотоп і сягає глибинних соціальних та культурних пластів. Деталі в цих жанрах працюють на психологічну розробку характерів, які втілюють соціальний образ епохи. Художньо-публіцистичні жанри не обмежуються однією-двома деталями (це не завжди характерно для таких жанрів, як фейлетон і замальовка), вони “вимагають” сукупності предметно-чуттєвих форм зображення, що особливо чітко простежується на прикладі нарису, де

поєднання деталей потребує від реципієнта архетипних знань, глибокого філософського осмислення буття у ретроспективному плані. Наявність філософського забарвлення дає можливість жанровому матеріалу співвідносити людське буття в контексті вічного. У сюжетній організації художньо-публіцистичної групи образні деталі стають деталями дії, рухають сюжетний хід.

Рівень континууму деталі в журналістських матеріалах значно нижчий, ніж у текстах художньої свідомості, що зумовлено чіткою орієнтацією публіцистики на реалістичність відображення.

За чуттєвим відображенням у журналістських матеріалах превалюють зорові деталі. Широко представлені психічні й власне психологічні деталі, які реалізуються через деталі-обставини, деталі-вчинки, деталі-переживання тощо. Притаманні також деталі, що відображають предметність матеріального буття (пейзажні, інтер'єрні, екстер'єрні, портретні, речові). Особливим різновидом є смислова (асоціативна) деталь, яка будується на основі глибокого переносного осмислення інформації. Слід зазначити, що деталі (їхні різновиди) не існують автономно, вони контамінуються між собою (особливо цей процес характерний для художньо-публіцистичної жанрової групи).

Для журналістських матеріалів характерні лише одномоментні деталі. “Пронизуючих” (повторюваних) інформаційне повідомлення деталей у досліджених жанрових групах не зафіксовано.

Зазвичай, головним засобом реалізації деталі в системі журналістських жанрів є пряма авторська характеристика. Що стосується художньо-публіцистичної групи, то тут спостерігаються й інші прийоми: діалоги героїв, листування, щоденникові записи, самохарактеристика, монологи тощо. Найбільш складним прийомом реалізації деталізованого образу є монолог, оскільки автор подає художньо трансформовану дійсність.

Образна деталь виявляє себе найпродуктивнішим елементом творення загального образного сприйняття. У системі публіцистичної свідомості цей процес не завжди константний, подеколи деталь не “доростає” до меж типізації. Особливо показовим у цьому плані є інформаційна та аналітична жанрові групи, де також з'являється система “герой”, яка ще не є цілісним елементом (подаються лише фрагменти). Узагальнення спостерігається лише на рівні думки. У художньо-публіцистичній групі деталь є засобом створення цілісного портрета – портрета героя, портрета суспільства, тобто “працює” на образ-модель.

З'ясовано, що образна деталь у системі мас-медіа поліфункціональна. Вона виконує такі функції: комунікативну, гносеологічну, впливову, рекреативну, аксіологічну, культуроформуючу, а також функції соціальної орієнтації та аргументації.

Так чи інакше в усіх жанрових групах журналістських матеріалів використовується повний арсенал образних мікросистем-тропів – епітет, метафора, метонімія, синекдоха, порівняння, дисфемізм, евфемізм, гіпербола, літота, перифраз, симфора, катахреза, оксюморон, антономазія, алегорія, символ. Водночас інформаційна домінанта дещо звужує художньо-

виражальний спектр, тому амплітуда художньої варіативності в системі текстів журналістського мислення нижча за амплітуду в системі текстів власне художньої свідомості.

Образні мікросистеми-тропи мають місце в усіх жанрових групах, проте ступінь їхнього емоційно-естетичного насичення варіативний – від мінімального (часто зітертого, стандартного) в інформаційних жанрах до максимального в художньо-публіцистичних.

Найбільший емоційно-естетичний ефект створюють ті образні мікросистеми-тропи, які синтезуються між собою, зміст яких не лежить на поверхні (ланцюгові метафори, метафоричні епітети, метафори-гіперболи та ін.). Такі засоби дають філософське розуміння інформації. Явище образної дифузії у системі публіцистичної свідомості має неоднорідний характер: образна дифузія на рівні образних мікросистем-тропів майже не характерна для інформаційної жанрової групи, початкові форми властиві аналітичній журналістиці, досить оригінальні дифузійні мікрообразні конструкції притаманні художньо-публіцистичним жанрам.

Образні мікросистеми-тропи, як і образна деталь, мають здатність до типізації інформації. У системі журналістських текстів типізація є різнорівневою. У системі художньо-публіцистичної групи тропи працюють на типізацію образу героя чи автора, а в системі інформаційної та аналітичної жанрових груп – на узагальнення авторської позиції, а не образу.

Щодо функціонування образних мікроелементів у загальній образній системі було з'ясовано: “розгортання” мікрообразів у макрообразні конструкції найширше представлено в художньо-публіцистичній жанровій групі. Водночас здійснений аналіз дозволив зробити висновок, що функціонування образних мікросистем у системі макрообразних елементів художньо-публіцистичної групи має певні особливості: не завжди образна система отримує послідовно-розгорнутий характер, тобто не завжди простежується ланцюгова реакція побудови образу від найменшого елемента й поступово до найзначніших, більших за змістом. Місце образних мікросистемних елементів у загальній образній структурі художньо-публіцистичної групи залежить від внутрішньосистемних особливостей того чи іншого жанру. Майже повне ієрархізування від мікрообразних елементів до макрообразних параметрів зафіксовано в нарисі та есе. Зниження порогу розгортання образних мікросистем через образні елементи середньої ланки представлено в памфлеті, фейлетоні та замальовці. Інтеграція в цих жанрах отримує не послідовну, не поетапну, а одномоментну, локальну форму. Між мікро- й макрообразами в цих жанрах опущений ланцюговий зв'язок.

Специфіка використання образних мікросистем у текстах різних журналістських жанрів підтверджена статистичними даними. Незважаючи на те, що одна з вимог інформаційних жанрів передбачає уникнення суб'єктивності та емоційності, образні мікросистеми представлені близько в 60% текстів, для аналітичних текстів цей відсоток становить близько 90 %, а кожен текст художньо-публіцистичної групи обов'язково містить образні елементи (100 %).

Середня кількість образних мікросистем-тропів у текстах різних жанрів неоднакова: в інформаційній групі це близько 15 одиниць, в аналітичній – понад 40, а в художньо-публіцистичній – часто понад 100 на один текст. Хоча статичності у внутрішніх демаркаційних процесах цих форм немає, постійно відбувається сублімація одних жанрових різновидів у інші, отже, змінюється й рівнева концептуальна насиченість образних мікросистем.

Аналіз текстів засвідчив посилення естетичного діапазону та рівня авторської модульності в сучасній журналістиці. Образність є одним із обов'язкових текстотворчих компонентів та посутнім елементом особистісного виявлення до відображуваних проблем журналістом. Широкий спектр вживаних у журналістських текстах образних мікроелементів актуалізується глобалізацією сучасного суспільства.

Беззаперечно, проблема специфіки функціонування образних мікросистем у журналістських текстах належить до перспективних напрямів соціально-комунікативних досліджень. Підтвердженням тому є впливовість цих одиниць як прагматичної константи з огляду на контекст повідомлюваного й ситуацію спілкування. Журналістика охоплює різні сфери комунікації, які позначаються на формальних ознаках виражальних засобів. Арсенал художніх прийомів багато в чому залежить від типу видання, від аудиторного принципу, від авторського потенціалу, тож перспективними напрямками дослідження можуть бути їх розгляд у різних типологічних групах друкованих ЗМІ, у контексті ідіостилу (автора чи видання) тощо. Також запропонована в роботі методика дослідження може бути використана при вивченні аудіовізуальних засобів, інтернет-журналістики тощо. Вивчення можливостей виражальної системи журналістики, встановлення доцільності використання окремих засобів для реалізації практичних завдань масової комунікації, впливового й інформаційного потенціалу образних мікросистем – нагальні завдання сучасного етапу розвитку української наукової думки. У цьому контексті проведене дослідження експлікує концептуальні підходи до вирішення цілого комплексу питань ефективного використання образних мікросистем у журналістському тексті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гаврилюк І. Л. Види образних деталей у художньому та публіцистичному відображенні / І. Л. Гаврилюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2005. – Вип. 13. – С. 416 – 424.
2. Гаврилюк І. Л. Образна деталь : до проблеми генезису дефініції / І. Л. Гаврилюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія “Літературознавство. Журналістика”. – 2005. – № 4. – С. 162 – 165.
3. Гаврилюк І. Л. Художня система публіцистичної свідомості / І. Л. Гаврилюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2006. – Вип. 14. – С. 320 – 327.

4. Гаврилюк І. Л. Специфіка образної деталі в публіцистичному мисленні / І. Л. Гаврилюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія “Літературознавство. Журналістика”. – 2006. – № 1. – С. 218 – 221.
5. Гаврилюк І. Л. Природа й еволюція публіцистичного мислення / І. Л. Гаврилюк // Держава та регіони. Серія “Гуманітарні науки”. – 2006. – № 2. – С. 119 – 122.
6. Гаврилюк І. Л. Образні мікросистеми в системі жанрів публіцистичного мислення / І. Л. Гаврилюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серія “Филология”. – Т. 19 (58). – № 5. – Симферополь, 2006. – С. 24 – 30.
7. Гаврилюк І. Л. Системність мікрообразів у художніх та публіцистичних творах / І. Л. Гаврилюк // Українська періодика : історія і сучасність : доп. та повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 28 – 29 жовт. 2005 р. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики ; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2005. – С. 425 – 428.
8. Гаврилюк І. Л. Образні мікросистеми у портретному малюнку та есе / І. Л. Гаврилюк // Дні науки : зб. тез доповідей : в 4 т. / Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 5 – 6 жовтня 2006. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – Т. 4. – С. 390 – 391.
9. Гаврилюк І. Л. Особливості та функціональне призначення образних мікросистем у структурі проблемного есе (поетико-системотворчий аналіз варіанта) / І. Л. Гаврилюк // Вісник Сумського державного університету. Серія “Філологія”. – 2007. – № 1. – С. 17 – 20.
10. Гаврилюк І. Л. Образні мікросистеми у структурі репортажу / І. Л. Гаврилюк // Вісник Сумського державного університету. Серія “Філологія”. – 2007. – № 2. – С. 20 – 24.
11. Гаврилюк І. Л. Особливості й функціональне призначення образних мікросистем у структурі памфлету / І. Л. Гаврилюк // Вісник Сумського державного університету. Серія “Філологія”. – 2008. – № 1. – С. 195 – 200.

АНОТАЦІЯ

Гаврилюк І. Л. Образні мікросистеми в журналістському тексті: специфіка функціонування. – Рукопис.

Дисертація подана на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – Інститут журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету. – Запоріжжя, 2008.

Дисертацію присвячено з'ясуванню ролі, місця, функціонального навантаження образних мікросистем у журналістських матеріалах різних жанрових груп. У дослідженні на основі аналізу сучасних підходів до механізмів та форм образного відображення дійсності вибудовано узагальнену модель функціонування образних мікросистем у журналістських матеріалах.

Проаналізовано образні мікросистеми в інформаційній, аналітичній та художньо-публіцистичній жанрових групах.

На основі дослідження широкого фактичного матеріалу з'ясовано механізми творення образності в окремих жанрах, встановлено детермінованість образно-виражальних систем вимогами журналістської діяльності.

Ключові слова: образні мікросистеми, журналістський текст, публіцистична свідомість, художня система, інформаційна жанрова група, аналітична жанрова група, художньо-публіцистична жанрова група, деталь, тропи.

АННОТАЦІЯ

Гаврилюк І. Л. Образные микросистемы в журналистском тексте: специфика функционирования. – Рукопись.

Диссертация представлена на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям специальности 27.00.04 – теория и история журналистики. – Институт журналистики и массовой коммуникации Классического частного университета. – Запорожье, 2008.

В диссертации впервые осуществлено комплексное исследование роли, места образных микросистем (тропы, деталь) в контексте жанрологии современной украинской прессы.

Используя методологию и научные достижения в области социальной коммуникации, в исследовании сделана попытка создать обобщенную модель функционирования образных микросистем в журналистском тексте.

Результаты работы наглядно продемонстрированы в приложениях.

На основании проанализированного значительного пласта журналистских материалов в работе доказано, что использование образных микросистем в журналистских материалах зависит от функций, профессиональных требований и этических принципов журналистики. Журналистское произведение выбирает разные уровни отображения, однако доминирование информационной составляющей является важным текстообразующим условием, в том числе основой для образного освоения реальности журналистом.

Художественная система информационных жанров представлена исключительно образными микросистемами, которые к тому же узко регламентированы (фиксируются некоторые модифицированные группы). Образные микросистемы имеют преимущественно несложную форму. Они еще не создают образную модель информации, не предназначены для решения собственно эстетических заданий.

Расширение палитры образных микросистем характерно для аналитической журналистики. Образные микросистемы в этой жанровой группе частично направлены на психологизацию информации. Однако отсутствие макрообразного контекста регламентирует интеллектуально-смысловое насыщение текстов, принадлежащих этой группе. Невзирая на хаотичность, отсутствие общего для них макрообразного элемента, образные микросистемы являются теми сегментными пунктами, которые концентрируют внимание на важности информации.

Особенно высокая концентрация, разнообразие, утонченность, сложность микрообразных конструкций характерны для художественно-

публицистических жанров. Осмысление информации в этой группе предусматривает образную оценку фактов уже на уровне жанровых требований. За силой выразительного эффекта художественно-публицистическая группа имеет четкие признаки концептуальности. Но, несмотря на значительность образных микросистем, они еще не выступают элементами поэтической фикции.

Одним из итогов исследования стал вывод о необходимости дифференциации психической (деталь-первообраз) и психологической (глубоко исследует психологию образа на всех информационных уровнях) деталей.

Образная деталь в журналистских материалах – наименьшая образная единица, что помогает или образовывать большую эстетичную ценность – образ, или же создавать эмоционально-экспрессивный эффект вне макрообразных категорий. Точность, достоверность в контексте журналистики обуславливают особенное внимание к выразительным деталям.

В информационной и аналитической жанровых группах деталь представляет собой репродуктивный характер отображения, ограничена хронотопом, поэтому функционирует как не емкая в эстетическом и информационном плане единица конкретно-предметного видения.

В художественно-публицистической группе детали репрезентируют информационно-образный полифонизм. Они разные за хронотопом, поэтому их симфонизм “требует” от реципиента архетипных знаний. Детали в этой группе “работают” на глубокий психологический анализ.

Образные микросистемы-тропы в журналистских публикациях представлены всеми разновидностями (эпитет, метафора, метонимия, синекдоха, сравнение, дисфемизм, эвфемизм, гипербола, литота, перифраз, симфора, катахреза, оксюморон, антономазия, аллегория, символ), однако уровень их использования, степень эмоционально-эстетического насыщения не одинаковы как в отдельных жанровых группах, так и в жанровых разновидностях.

Образные микросистемы способствуют избежанию формализма отображения, отхода от стандартизированного мышления. Они также обнаруживают признак глубоко субъективизированного авторского мышления, выполняют социально-оценочную функцию.

Образные микросистемы – средства материализации концепции в тексте.

В исследовании установлено, что концептуальные возможности образных микросистем зависят от контекстуального окружения, от степени развертывания образной системы.

Ключевые слова: образные микросистемы, журналистский текст, публицистическое сознание, художественная система, информационная жанровая группа, аналитическая жанровая группа, художественно-публицистическая жанровая группа, деталь, тропы.

ANNOTATION

Havrylyuk I. L. Microsystems in the journalistic text: peculiarities of functioning. – Manuscript.

The thesis is nominated for a candidate's academic degree in the sphere of social communication 27.00.04 – theory and history of journalism. – Institute for journalism and mass communication of Classical private university. – Zaporizhzhya, 2008.

The thesis clarifies the role, place, functional load of figurative microsystems in the journalistic texts of genre groups. The general model of figurative microsystems functioning in journalistic texts is developed on the basis of analysis of modern approaches to mechanisms and forms of figurative reality reflection.

The figurative microsystems are analyzed in informative, analytical and belles-lettres and journalistic genre groups. The mechanism of formation of figurativeness in some genres was studied on the basis of profound factual material study. Moreover, the determinacy of figurative and expressive systems according to the requirements of journalistic activity was estimated. The research proves that the figurative aspect of the journalistic text is conditioned by the author's reality reflection. Specific features of social and political journalism consciousness are also outlined. The nature of figurative microsystems was revealed which were created on the basis of journalistic reflection of reality.

Key words: figurative microsystems, journalistic text, social and political journalism consciousness, artistic system, informative genre, analytical genre, belles-lettres genre, detail, tropes.

Підп. до друку 12.09.2008.
Тираж 100 пр.
Зам. № .

Формат 60x90/16.
Папір ксероксний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк. офс.

Ум. друк. арк. 1,0.
Обл.-вид. арк. 0,9.

Вид-во СумДУ. Свідоцтво ДК №3062 від 17.12.2007.
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.
Надруковано у друкарні СумДУ
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.